

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו נ ב פ ר ש ת ה ש ב ר ע
בעריכת ד"ר נחמה ליבוביץ שנת העשרים ושתיים

נרנ (תשכ"ג)

פרק ט"ז

א. שאלה כללית

דברים ל"ם

שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם ואלו הן: תורה ותשובה...
דרש רבא ואמרי ליה ר' יצחק: מהו דכתיב (חבקוק ג') "שמש ירח עמד זבולה?"
שמש ירח זבול מאי בעו? והא ברקיע קביע?
(הרן: כדכתיב (ברא' א יז) "ויתן אותם אלוקים ברקסע השמים" וזבול
למעלה מן הרקיע הוא)
מלמד שעלו שמש וירח מרקיע לזבול ואמרו לפניו: "רבונו של עולם! אם אתה עושה דין
לבן עמרם, אנו מאירים, ואם לאו - איך אנו מאירים!"
באותה שעה זרק בהם חיצים וחניתות, אמר להם: "בכל יום ויום משתחווים לכם - ואתם
מאירים! בכבודי לא מחיתם, בכבוד בשר ודם מחיתם?"! ובכל יום ויום יורה בהם חיצים-
ומאירים.

- אא (1) הסבר את טענת השמש והירח בדברי אנדן אלה.
העזר בילסיהו לג כה.
- אא (2) הסבר מה משמעותה של תשובת הקב"ה המכריחם לשוב ולהאיר?

ב. ויקח קרח

תנחומא ב'

...קפץ קרח ואמר למשה: "טלית שכלת תכלת, מה היא שתהא פטורה מן הצצית? א"ל משה:
"חייבת בצצית!" א"ל קרח: "טלית שכולה צצית אינה פוטרת עצמה, וארבעה חוטין
פוטרין אותה?"
"בית מלא ספרים, מהו שיהא פטור מן המזוזת?" א"ל משה: "חייב במזוזת". א"ל קרח:
"כל התורה כולה, רע"ח פרשיות שיש בה, כולן אינן פוטרות את הבית - ושתי פרשיות
שבמזוזת פוטרות את הבית?? דברים אלה לא בצטוית עליהם! מלבך אתה בודאין!"

רש"י (המסך דבריו בשאלה)

מה עשה? עמד וכנס מאתים וחמשים ראשי סנהדראות, רובן משבט ראובן שכניו, רחם
אליצור בן שדיאור וחבריו וכיוצא בו, שנאמר "נשיאי עדה קרואי מועד", ולהלן הוא
אומר (במדבר א') "אלה קרואי העדה" זהלבישן טליתות שכלן תכלת. באו ועמדו לפני
משה, אמרו לו: "טלית שכלה תכלת חייבת בצצית או פטורה? אמר להם: "חייבת".
התחילו לשחק עליו: "אפשר טלית של מין אחר - חוט אחד של תכלת פוטרה, זו שכולה
תכלת - לא תפטור את עצמה?"!

- (1) הסבר, מה ראה המדרש לשים בפרשת קרח דוקא שאלה זו וממה היא מתאימה
לשמש פתיחה למחלוקתו.
- שים לב: לשאלה זו שתי תשובות, אחת פורמלית ואחת ענינית!
- (2) בעל גור אריה מקשה: וישאל קושיתו בלי שילביש אותם?
בסה לתרץ קושיתו.
- אא (3) בעל גור אריה טקשה: וקרח מה היה סבור, אם טלית של תכלת פטורה מן
הצצית, שמא משה גם כן ישיב שהיא פטורה ואין כאן מקום למחלוקת,
ואם היה סובר שהיא חייבת ויש לדעתו סברא לחייב, אם כן שמא משה
גם כן סבור כך ולא יהיה להם מקום לחלוקת?
ישב קושיתו.
- (4) מה ראה רש"י שלא הביא גם את תחילת השני של המדרש, על הבית המלא ספרים?

ג. תנחומא א

"ויקח קרח" - על ידי מה נחלק? ע"י אליצפן בן עוזיאל אחי אביו, שנעשה נשיא על
משפחתו, שנאמר (במדבר ג') "ונשיא בית אב למשפחת הקהתי אליצפן בן עוזיאל".
אמר קרח: "ארבעה אחים היו אחי אבא שנאמר (שמות ו') "ובני קהת: עמרם ויצהר, חבורן
ועוזיאל. עמרם הנכור - זכה אחרן ובניו לכתובה, ומשה למלכות; מי ראוי ליטול את
השבית, לא השבתי? ואני בנו של יצהר, הייתי ראוי להיות על משפחתי נשיא, והוא
עשה בנו של עוזיאל! קטן של אחי אבא יהא גדול עלי? הריני חולק ומבטל כל מה
שנעשה על ידו!"
לפיכך היתה מחלוקת.

רש"י ד"ה ודתן ואבירטן

בשביל שהיה שבט ראובן שריו בחנייתם תימנה, שכן לקיח רבניו החוצים תימנה,
בשחתתו עם קרח במחלוקתו, אוי לרשע ואוי לשכנו!
ומה ראה קרח לחלוק עם משה? נחמא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל, שקיבל

אמר קרח: "אחי אבא ארבעה היו שנאמר (שמות ו, עיין לעיל במדרש) **שנים הנכור** - נטלו שני בניו גדולה, אחד מלך ואחד כהן גדול, מי ראוי ליסול את **הנביא? לא אחי**, שאני בן יצחק שהוא שני לעמרם! והוא סיבה נשיא את בן אחיו הקטן **מנשה חייני** חולק עליו ומבטל את דבריו.

1) על איזה רמז לשוני מיוסדים דברי המדרש האלה?

xx 2) מה ראה רש"י להביא את אחת מסיבות המחלוקת של קרח רק כאן, אחרי שהסביר את המביעים של דתן ואבירם, ולא פירש לפני כן?

ויקח קרח

תנחומא קרח ב': אין ויקח אלא לשון פליגה, שלבו לקחו, כענין שנאמר (איוב טו) "מה יקח לבם רמה ורמזון עיניך".

במדבר רבה יח (יג): "ויחלק", "ויקבץ" "וידבר" ו"יצו קרח" אינו אומר, אלא "ויקח קרח". מה לקח? לא כלום לקח, אלא לבו נטלו, אמר הכתוב (איוב טו) "מה יקח לבך ומה ירמזון עיניך".

רש"י ד"ה ויקח קרח: פרשה זו יפה נדרשת במדרש תנחומא: "ויקח קרח" - לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה. וזהו שתרגם אונקלוס "ואתפליג", נחלק משאר העדה להחזיק במחלוקת וכן (איוב טו) "מה יקח לבך" - לוקח אותך, לפליגך משאר בני אדם. ד"א: "ויקח קרח" משך ראשי סנהדראות שבהם בדברים כמו שנאמר (במדבר כ) "קח את אחרון", (וישע יד) "קחו עמכם דברים".

רמב"ן ד"ה ויקח קרח: (אחרי הביאו את דברי רש"י) ודעתו המדרש (כוונתו לדברי תנחומא הסובא לעיל), אינו כפירוש הרב (רש"י), אבל אמרו שם: "אין ויקח" אלא לשון זפליגה שלבו לקחו, כענין שבא "מה יקח לבך", ואינו רוצה לומר שלקח עצמו לצד אחד, וכן "מה יקח לבך", אינו שיקח אותך לצד אחד להפליג עצמו משאר בני אדם.

אבל כוונת המדרש ב"ויקח קרח", שלקח עצה בלבו לעשות מה שיספר, כי הלקיחה תאמר על העצה והמחשבה, וכן "מה יקח לבך" - מה מחשבה יקח לך לבך, שתחשוב בסתר לית דין ולית דיין, ולא תגלה אותה. וכן (איוב טו, המסך הפסוק) "מה ירמזון עיניך", שמתוך רמזותיך ניכר שאתה כופר במשפט האלוקים ולא תפרש זה, אבל תקרא תגר כמסתיר עצמו. ואלו פז אמר זה לאירוב "קדם שגלה איוב מחשבתו במאמר ברך, שאין לבורא השגחה בפרטי הגברים השפלים. ולכן אמר לו (איוב כב יג) "ואמרת מה ידע א-ל הבעד ערפל ישפוט?" והוא ענין המענה התוא למתבונן בנ.

וכן לשון "לקיחה" במחשבה (משלי ח י) "קחו מוסרי" (ירמי' יז כג) "לבלתי קחת מוסר".

אמרו עוד במדרש "ויחלוק" "וידבר" "ויצו" לא נאמר (ועיין במדבר רבה לעיל) והוא מה שפרשתי.

ואונקלוס שתרגם "ואתפליג" פתר הענין לא הלשון; כמנהגו במקומות רבים, וכן תרגם (במדבר יז יד) "על דבר קרח" - על פלוגתא דקרח. ותרגם (במד' לא טז) "בדבר בלעם" בעצת בלעם, כי הלא מזכיר הענין בתרגומו. ור' אברהם (ר' אברהם אבן עזרא) ויקח קרח אנשים - דרך קצרה, כמו (שמואל א טז כ) "חסור לחם".

ואחרים אמרו כי "ודתן" כמו (ברא' לו כד) "ואלה בני צבעון ואיך וענה. ותיקונו ויקח קרח דתן ואבירם".

ולפי דעתי אין צורך, כי הגון הוא בלשון שיאמר "ויקח קרח ודתן ויקומו ויקחלו על משה ועל אחרון, כי בכל תחילת מעשה תבוא לקיחה והוא לשון התעוררות במעשה התוא. וכן (שמואל ב יח יח) "ואבשלום לקח ויצב לו בחייו את מצבתו". ואם תחפוץ לפרש, כי הלקיחה על הדבר אשר יזכיר אחרי כן "ויקח אבשלום את המצבת ויצב לו בחייו", מן הפרש: ויקח קרח את האנשים מבני ישראל חמשים ומאתים ויקומו לפני משה ויקחלו על משה ועל אחרון.

1) למה לא הסתפק רש"י בפירושו הראשון או השני, מה חולשה מצא בכל אחד מפירושיו?

xx 2) מה ראה הרמב"ן לפרש את הפסוק מאיוב "מה יקח לבך" - "מה מחשבה יקח לך לבך" ולקחך את היחס של מושא ישיר ליחס שאליו (יקחך-יקח לך) מה אלצו לכך?

3) הסבר את המקומות ברמב"ן המסומנים בקו (נוסף על הנשאל בשאלה 2)

4) מהי ראייתו של הרמב"ן ע"ש שמואל א טז כז?

5) מהו פירושו של "האחרים אומרים" ומה ראייתם לכו כד?

6) במה שונה פירושו הרמב"ן "ולפי דעתי" מכל שאר הפירושים?

7) למה אין הרמב"ן מסתפק בפרוש של "לפי דעתי" וחוסין עוד פרוש נוסף?